

Јасмина Московљевић Поповић

О ПОРЕКЛУ И ЕВОЛУЦИЈИ ЈЕЗИКА – ПОРЕЂЕЊЕ БЕЛИЋЕВИХ  
И САВРЕМЕНИХ ЛИНГВИСТИЧКИХ СХВАТАЊА

Најстарија сведочанства о томе колико су питања о постанку и развоју језика била одувек важна за човека и заокупљала његову пажњу и радозналост налазимо у митовима. Све старе цивилизације имале су митове о језичком постању од којих се библијска прича о кули вавилонској издваја само по томе што нам је најближа и најпознатија. Вредно је пажње да се у овом, као и у другим митовима из древних времена готово увек и без изузетка испреда прича о постојању једног јединственог људског језика, који потом, из овог или оног несрећног разлога (у томе се митови не слажу), бива подељен на мноштво различитих језика чији су говорници осуђени на међусобно неразумевање. У оквиру европског културно-цивилизацијског простора током читавог средњег века одговор на питања о постанку и развоју језика подразумевао је одговарајуће теолошко објашњење које се није доводило у сумњу. Тек крајем 18. века, појавом студије Јохана Готфрида Хердера „*Расправа о пореклу језика*”, као и „*Писама о поезији*” и предавања из Јене и Берлина Августа Вилхелма Шлегела, почиње изнова да се буди интересовање за проблеме језичке филогенезе. Док је за Хердера од кључног значаја било изналажење одговора на питање да ли је језик природног или божанског порекла, при чему је он заступао прво становиште,<sup>1</sup> Шлегелово поље промишљања било је шире и укључивало је формулисање хипотезе о двојној природи језика. Он је наине сматрао да свака смислена теорија о језичком пореклу мора да узме у обзир како *ирационалне*, емоционалне и чулне карактеристике језика (тј. да је језик експресија емоција кроз звукове), тако и његове *рационалне* карактеристике (тј. да је реч о систему знакова базираном на конвенцији). Такође је истицао да је порекло језика и даље непознато и необјашњиво исто онолико колико је непознато и необјашњиво и само порекло човека.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Форстер 2015.

<sup>2</sup> Хеј (2010).

Године 1866. Париско лингвистичко друштво забранило је све текуће и будуће дебате о пореклу језика због непостојања емпиријских доказа који би истраживања језичке филогенезе учинили заснованим на чињеницама и подложним провери, а 1872. године забрани се придружило и Лондонско филолошко друштво. Истраживања језичког порекла и развоја тиме су на неко време замрла и повукла се на маргине научног интересовања, али никад нису потпуно престала.<sup>3</sup> У свом кључном општелингвистичком делу, двотомној књизи „О језичкој природи и језичком развоју”, питањима језичке филогенезе бавио се у првој половини и средином 20. века и Александар Белић.<sup>4</sup> У првом тому књиге (насталом у годинама непосредно пред Други светски рат, штампаном 1941, а повезаном и представљеном јавности тек по ослобођењу, 1945. год.), он се, по речима Милке Ивић, „пре свега трудио да сагледа како језик, такав какав је, функционише”, док га је у другом, објављеном 1958. год., „највише интересовало тражење одговора на суштинско питање: како је дошло до тога да језик буде такав какав јесте?” (Ивић 1998: 9). Тражећи одговоре на ова питања, Белић је изложио и аргументовао своја схватања како о пореклу, постанку и еволуцији језика, тако и о различитим другим, овде само делимично побројаним питањима: о епохама у развоју језика, о мотивисаности језичког знака, о језичкој моногенези и полигенези, о постанку и пореклу различитих врста речи, синтагми и реченица, о дечјем језику као грађи на основу које се може показати „како се морао човечји језик развијати”. Иста та питања, у мало или нимало модификованом облику, актуелна су и данас.

Наиме, после релативно дугог затишја, крајем седамдесетих година прошлог века, питања језичке филогенезе почела су изнова улазити у фокус пажње лингвистичке истраживачке заједнице, да би им од почетка деведесетих, односно у протеклих двадесет и више година, била посвећена велика пажња.<sup>5</sup> Овоме је свакако допринео низ скорашњих сазнања у

<sup>3</sup> О непримерености и непожељности оваквих истраживања крајем 19. и почетком 20. века сведочи и сам Белић (1950) описујући како су му прво Фортунатов, а потом и Бругман скренули пажњу „да су то глотогониска питања која не улазе у круг научног интересовања”, али је он ипак, како каже, „гледао да ма с које стране у та у то време од званичне науке одбачена питања проникне(м).”

<sup>4</sup> Сви даљи наводи у овом раду дати су према Белић 1998.

<sup>5</sup> О овоме сведоче и подаци које наводе Кристенсен и Кирби (2003: 3) – према индексу *ISI Web of Knowledge* (данашњи *Web of Science*) пораст броја објављених радова који су у наслову, апстракт, или међу кључним речима имали и реч *језик* и реч *еволуција* увећао се десетоструко између 1990. и 2000. године. Док је у периоду 1981–1989. износио 9 радова годишње, у периоду 1990–1999. увећао се на 86, да би између 2000. и 2002. год. досегао број од 134 рада годишње.

области еволуционе биологије, приматологије, палеоантропологије, па и саме лингвистике, које су открићем нових чињеница бациле ново светло на питања језичке еволуције. Секвенционисање ланца ДНК отворило је сасвим другачију перспективу и дало нови замах истраживањима – верује се да ће декодирање генома припадника различитих заједница савремених људи, као и генетског материјала добијеног из фосила различитих врста изумрлих припадника *genusa Homo* омогућити далеко прецизније праћење еволуције наше сопствене врсте, што би онда, посредно, омогућило и праћење настанка и развоја језика. Иако сумње о томе треба ли се уопште бавити овим питањем још увек постоје,<sup>6</sup> чини се да се број оних који их износе смањује и да је у савременој лингвистици превладало становиште да је питање језичке филогенезе исувише значајно да би могло да буде остављено по страни и занемарено. Сви савремени приступи овом проблему подразумевају потрагу за одговорима на неколико кључних питања: Када се и где језик појавио? Зашто и са којом сврхом је настао? Да ли је настао примарно као вокални, или као гестовни систем? Да ли је порекло језика моногенетско или полигенетско? Да ли су ране језичке форме и структуре биле мотивисане или арбитрарне?

Како су то у исти мах и питања која је у својим општелингвистичким списима разматрао и Белић, поређење његових и савремених ставова не само да омогућава ново сагледавање његових промишљања из перспективе удаљености од неколико деценија, већ пружа и прилику да се стекне увид у то да ли се, шта и колико променило током овог периода, као и да ли се и колико одмакло у расветљавању проблема постанка и развоја језика.

### 1. Када је и у ком облику језик настао?

Време настанка језика Белић доводи у директну везу са тадашњим знањима о еволуцији људске врсте и позивајући се на антропологе, етнографе и палеонтологе говори о две епохе у развоју човека: о старијој, неандерталској „када се већ развио човек и са физиолошким и психолошким цртама, али још непотпун и несавршен и у једном и у другом правцу” и о млађој, епоси *Homo sapiens-a*, „већ са савременим физио-

---

<sup>6</sup> Један од скептика је и Ноам Чомски (1988: 183): „Постоји дуга традиција изучавања порекла језика, постављања питања о томе како се уздигао из зова човеколиких мајмуна и томе слично. По мом мишљењу, таква истраживања су потпуни губитак времена ...”.

лошким и психолошким цртама” (*ibid.*, 437).<sup>7</sup> Иако подвлачи да је тешко тачно одредити периоде трајања једне и друге епохе, сматра (на основу података из литературе која му је била доступна) да је неандерталски човек живео пре најмање 400.000 – 500.000 година, док се модерни човек развио у периоду пре 80.000 – 100.000 година.

Двема епохама биолошког развоја човека одговарале су, по Белићевим схватањима, и две епохе у развоју језика – дојезичка и језичка. Међутим, он се у својим разматрањима не позива искључиво на праћење биолошких параметара развоја, већ наводи и културне, као и унутарјезичке критеријуме за предложену периодизацију. Тако каже да „у раздобље савременог човека иде грималдиска, кромањонска и шенселатска култура ... које јасно показују да је човек тада већ сликао животиње и разне предмете са много појединости” (*ibid.*, 437). Постојање развијене способности репрезентације и симболизације представља за Белића несумњив доказ о испуњености услова за појаву језика о чему сведочи наставак његовог текста: „То, са своје стране, показује да је тадашњи човек имао потпуно појам о предметима и њиховим особинама, што значи да је могао имати развијен и језик, јер су поменуте особине ... – услови језичког стварања” (*ibid.*).

Када је реч о језичком критеријуму за разликовање епоха, Белић као основни параметар наводи различиту природу језичког знака у свакој од њих: „...мене (је), напр. навела немогућност разумевања језичког знака и као симбола извесног значења и као знака или само обележја извесног предмета,<sup>8</sup> тј. и несумњивост законитости, дакле и мотивисаност, и његова условност или произвољност језичког знака да цео развитак језика поделим на две епохе, дојезичку, епоху језичке мотивисаности, и језичку епоху – језичког развитка као епохе језичких знакова за предмете мишљења” (*ibid.*, 433).

Уз мотивисаност језичког израза, за дојезичку епоху карактеристичан је још и тзв. „нерашчлањен говор глобалног исказа”. Он је био мотивисан „не само природом гласа и његовим модулацијама него и природом гестова, мимике и осталих покрета човечјих”. Значење глобалног

<sup>7</sup> Иако то у Белићево време није било познато, данас се зна да не постоји директна еволутивна веза између неандерталца и савременог човека већ да је реч о различитим врстама унутар *genusa Homo* које имају заједничке претке, *Homo erectus*-а и *Homo heidelbergensis*-а. Од *Homo heidelbergensis*-а уз *Homo neanderthalensis*-а и *Homo sapiens*-а, води порекло и *Homo sapiens ssp. Denisova* (тзв. „алтајски човек”).

<sup>8</sup> Белићевој дистинкцији између термина *симбол* и *знак* у данашњој терминологији била би најприближнија дистинкција *иконички*: *неиконички* (*конвенционализован*) знак.

исказа било је детерминативно и обухватало како сталне, тако и пролазне особине, а употребљаван је искључиво у моноремском облику. Исказ се односио на карактеристике предмета, појава или стања, док је сам предмет био дат, морао се налазити пред учесницима у говорној ситуацији. Они су на њега упућивали гестом или мимиком, „а тек оно што се тим поводом имало рећи налазило се у глобалном изразу” (*ibid.*, 445).

Дојезичка епоха трајала је по Белићевом мишљењу врло дуго, а њено трајање било је двоструко условљено – даљи развој дојезичког човека зависио је са једне стране од развитка културе, док је с друге био условљен „физиолошким развитком можданих вијуга као центра за говорне функције”. Прелаз из дојезичке у језичку епоху био је постепен, у његовој основи лежала је „физиолошка еволуција интелектуалних способности човекових”, вршио се у свим деловима света, али различитом брзином, па је код неких народа језичка епоха „скорашњија него код других” (*ibid.*, 441–446).<sup>9</sup>

Језичка епоха наступила је паралелно са појавом *Homo sapiens-a*, и Белић у оквиру ње издваја два раздобља – почетни период језичке епохе и раздобље потпуно развијених језичких особина. Основно достигнуће почетног периода језичке епохе јесте настанак речи: „Несумњиве промене у начину мишљења примитивног човека ... морале су се извршити у току дугог развитка човекове природе да би се реч могла ишчаурити из оног нерашчлањеног израза за који смо претпоставили да се налазио у једночланом моноремском исказу” (*ibid.*, 445). Прве речи које су настале Белић је означио као „појмовне”, тј. као речи које су „обележавале, излазећи из непосредне употребе (тј. реализације), општи појам оних предмета на које су се односиле” (*ibid.*, 446). Како би прецизније објаснио концепт појмовне речи, он се позива на Сешеов пример из дечијег језика: „У прво време развитка дете ће употребити напр. исказ „*bobo*” за врло сложено стање о прсту који боли, о жељи да му се помогне и сл. То би био глобални исказ. У доцнијем развитку, при рашчлањавању претстава, тај се израз везује једино за појам прста или, можда, за појам бола или сл. То би већ био почетак језика” (*ibid.*). Из појмовних речи развиле су се праве речи, и то прво именице, а потом и остале врсте речи. У почетном периоду језичке епохе појавила се и основна, творачка реченица. Она је, по Белићу, била „нарочите врсте: према статичкој речи од које се полазило (подмета) ишло се динамичкој речи (предикату). Другим речима,

---

<sup>9</sup> Овакво схватање би данас било тешко бранити, између осталог и зато што имплицитно подразумева да је биолошка еволуција *H. sapiens-a* имала различит ток у различитим (под)популацијама исте врсте.

у субјекту је била именица, а у предикату глагол. То је значило да све што је долазило као субјекат – бивало је поименичавано или је добивало функцију именице, а што је долазило у предикат – поглагољавано је. ... Зато ја називам предикативност, обухватајући и ову епоху – способношћу за образовање реченице без икаквих других атрибута. У првој епоси она је имала и обавезну динамичност” (*ibid.*, 483). Тек у последњој епохи језичког развоја, раздобљу потпуно развијених језичких особина, природе предикативности се изменила: „Она је престала да буде динамична и значила је само *реченичност* (завршени мисаони исказ” (*ibid.*), односно тек у овој епоси развила се потпуна реченица у облику у коме је присутна у језику данас.

Разматрајући факторе који детерминишу даљи ток језичког развоја, Белић у први план ставља двоструку условљеност овог процеса – док је језик с једне стране чврсто укотвљен у свеколико природно и друштвено окружење, с друге је нераскидиво повезан с културним напретком заједнице која га употребљава као средство споразумевања: „... не треба мислити да је ... језик и најмање одвојен од живота. Он је наш стални пратилац, и све што се у нашем животу, и духовном и материјалном, дешава оставља у њему трага. Исто онако као што је први зачетак језика постао као реаговање човеково на природу која га окружава, тако је и даљи његов развитак у вези са развитком природе око њега и његове културе. Развитак језика ишао је свугде паралелно с развитком духовних моћи човекових, тј. све нових његових културних остварења” (*ibid.*, 434).

Резултати савремених истраживања језичке филогенезе значајно се међусобно разликују када је реч о датирању настанка језика. Неки га, као Бикертон (2007) смештају у период од пре два до три милиона година, значи у доба *Homo erectus*-а, други говоре о периоду током задњих 100.000 година, односно о времену када се *Homo sapiens* већ увелико појавио на историјској позорници (Ли 2002). У начелу, језик се могао појавити у било ком тренутку после тренутка одвајања гране која је водила ка развоју шимпанзи и бонобо мајмуна од гране које је водила до развоја савременог човека, а то би значило да је реч о периоду дужем од пет милиона година. Да је овај период ипак знатно краћи, утврђује се на основу праћења еволутивног развоја говорних органа и органа слуха. Постојање одређених адаптација вокалног тракта уочених на фосилним остацима неандерталаца упућује на то да је заједнички предак савременог човека и неандерталца – *Homo erectus* имао неке форме говора. Ово би зачетке језика померило у период од пре 500.000 година, што је далеко старије доба од онога о коме говори Ли, али и далеко млађе од онога којим барата

Бикертон.<sup>10</sup> Везујући прапочетке језика за *Homo erectus*-а Бикертон не говори о језику у његовом пуном облику, већ о *протојезику*. За протојезик је било карактеристично постојање симболичких јединица, односно вербалних ознака за одговарајуће концепте (зачетак лексикона), али и свако одсуство синтаксе. Уз то, Бикертон сматра да је протојезик морао бити изразито синтетичке природе, те да је био потребан веома дуг временски период да би се од симболичких јединица стигло до хијерархијски устројене синтаксичке структуре карактеристичне за језике какве их данас познајемо (Бикертон, *ibid.*).

Насупрот оваквом ставу, Ли, позивајући се на археолошке налазе који указују на својеврсну технолошку и револуцију у уметности која се одиграла у периоду од пре отприлике 40.000 – 50.000 година, појаву језика смешта у то доба (Ли 2002). Употреба нових оруђа и оружја, као и докази о употреби различитих пигмената при осликавању (како људског тела, тако и зидова пећина) за њега су несумњиви докази о постојању способности за симболично мишљење, а онда, свакако, и језика. Слично Бикертону (а и Белићу), Ли разликује два ступња у језичком развоју: прејезичко комуникативно понашање хоминида и постјезичко комуникативно понашање хоминида. Промене у прејезичкој фази биле су биолошке природе, адаптивне и омогућавале су дужи животни век и већи репродуктивни успех, док су лингвистичке промене, које су отпочеле у постјезичкој комуникативној ери еволуције хоминида, биле условљене примарно социјалним и културним чиниоцима (Ли, *ibid.*). Лијево касно датирање настанка језика све више се, међутим, доводи у сумњу новим археолошким открићима. Наиме, иако постоје непобитни докази да се савремени човек пре око 40.000 – 50.000 година релативно изненада појавио на тлу данашње Европе и да је његову појаву пратио и читав низ нових технолошких и уметничких проналазака, открића из последње две деценије указују да ова достигнућа нису настала на европском тлу, већ су развијана постепено током периода од око 200.000 (а можда и више) година на тлу Африке, а *Homo sapiens* их је само понео са собом и пренео на друге континенте у таласу сеоба са афричког тла (Хеншилвуд и Марин 2003).

Као и у Белићево време, ни данас консензуса око тачног периода настанка језика још увек нема, а већина истраживача сагласна је једино у томе да га још дуго и неће бити, или бар не неког који ће моћи да буде подупрт сигурним и проверљивим доказима.

---

<sup>10</sup> Занимљиво је да и Белић зачетке језика смешта у овај период. Он их, истина, везује за неандерталског човека, што по данашњим сазнањима није тачно (в. напомену 7), али сам период је исти као и онај који се данас најчешће помиње.

## 2. Зашто, са којом сврхом је језик настао?

Белић наводи два основна разлога настанка језика – први је омогућавање комуникације међу припадницима друштвене заједнице која се тим језиком служи, а други је омогућавање мишљења. Он ове две језичке функције најчешће сагледава као тесно повезане и у већини случајева неодвојиве једна од друге. Тако већ у Уводу своје књиге, разматрајући методологију језичког истраживања коју намерава да примени, наводи да се „екстензивно проучавање мора (се) простирати на све језике света да се сазна која се средства у њима употребљавају за исказивање мисли ради споразумевања” (*ibid.*, 5). Примарне језичке функције овде се јасно и недвосмислено издвајају – споразумевање и исказивање мисли.

Када је о комуникативној функцији језика реч, Белић наглашава да је несумњиво да „је језик створен ради споразумевања међу људима” (*ibid.*, 11). Почетке комуникативне функције везује за старију, дојезичку епоху језичког развоја: „глобални исказ служио (је) за споразумевање међу људима примитивног друштва далеко пре епохе развита *Homo sapiens*-а. То је још нерашчлањено мишљење, када се, вероватно, једном речју (дакле моноремски) оцртавала цела сложена ситуација о којој се могло говорити. Моноремски исказ је имао да у најразличнијем правцу оквалификује оно што је било пред свима члановима једне заједнице помоћу гласова који су својом природом, праћени и гестом и мимиком (наравно и пантомимом), давали обавештења о даном садржају” (*ibid.*, 441). Другим речима, функција, односно комуникација претходила је форми (хијерархијски структурираном језичком изразу) и споразумевање међу припадницима друштвене заједнице одвијало се и пре настанка језика у свом потпуно оформљеном облику.

И друга, когнитивна функција језика, за Белића је јасна, очигледна, неупитна и свепрожимајућа: „Према томе, језички «организам» иако није по суштини израз нашег мишљења, тј. онога што се одиграва у нашој свести, он је са њим несумњиво чврсто везан, као што је организам везан са живим бићем”, односно, „... језик је ипак нематеријалан ..., он је само средство којим се као у знацима обележава цео пространи свет свега што се у нашем мишљењу дешава...” (*ibid.*, 28). Овакви ставови, изнети и поновљени више пута у његовој књизи показују велики утицај који је В. Вунт са својим изразито менталистичким приступом језику (као и другим психолошким појавама) имао на Белићева схватања. Тако и Белић језик сагледава првенствено као „гипко средство нашег мишљења” (*ibid.*,



28) и тврди да је „... основица човечијег језика везивање одређених гласовних знакова са мишљењем”, те да „без мишљења нема језика у правом смислу те речи. А, као што ћемо видети, мишљење није само онај велики оквир који обухвата све што се у језику врши; оно је ... стални посредник у самим језичким процесима ...” (*ibid.*, 448). Имајући у виду ову неодвојивост језика и мишљења у Белићевом појмовном систему, не треба да изненађује што је он и централну јединицу синтаксичке анализе, реченицу, између осталог, дефинисао као „завршени мисаони исказ” (*ibid.*, 483). С друге стране, издвојени наводи недвосмислено показују да је за њега граница између језика и мишљења била врло јасна и да никада није у потпуности изједначавао садржаје ова два појма.

За разлику од Белића, који је паралелно и истовремено у први план истицао и комуникативну и когнитивну функцију језика, савремени лингвисти се врло често (махом из унутартеоријских побуда везаних за специфичне теоријске моделе које заступају) опредељују искључиво за једну од њих. Ноам Чомски је тако изразити заступник става да је употреба језика углавном „усмерена ка себи” – унутрашњи говор код одраслих и честа појава монолога код деце докази су за то, а комуникација чак и не мора имати било какав посебни значај за разумевање природе и функција језика (?!) (Чомски 2002: 76–77). Он такође тврди и да језик не треба посматрати као систем за комуникацију, „...већ као оруђе мишљења, што је нешто сасвим друго” (*ibid.*, 75). Иако су у каснијем заједничком раду Фич, Хаузер и Чомски<sup>11</sup> донекле ублажили овако екстреман став и навели да језик, свакако, има и значајну функцију у комуникацији, ипак су остали при тврдњи да је функција језика у првом реду когнитивна – језик је више него било шта друго средство мишљења, алатка помоћу које се одвија унутрашња, приватна комуникација. А питања која се односе на првобитне језичке функције немају много смисла пошто „гледано из емпиријске перспективе, нема, нити ће икад бити података и чињеница које би могле да пресуде у корист било које од бројних могућих опција понуђених као одговор на питање о првобитним функцијама језика” (Фич и др. 2005).

Насупрот наведеним стоје ставови значајног броја других истраживача који комуникативну функцију језика виде као најзначајнију како за настанак, тако и за даљи развој језика. У одговору на ставове Хаузера,

---

<sup>11</sup> Рад је иначе настао као одговор на критике Пинкера и Џекендофа (2005), па је до ублажавања ставова по свој прилици дошло управо због снаге аргументата којима је побијана хипотеза о апсолутној доминацији когнитивне над комуникативном функцијом језика.

Чомског и Фича (2002), Пинкер и Џекендоф (2005) заступају хипотезу о језику као комплексној адаптацији за комуникацију (као што су, нпр. крила код птица адаптација за летење) до које је дошло током дуготрајне и постепене еволуције. Аргументи којима поткрепљују своју хипотезу су бројни и укључују чињенице везане за еволуцију како сензомоторних и виших когнитивних (концептуалних) структура и функција које имају улогу у перцепцији и продукцији говора, тако и уско специјализованих структура и функција специфичних за језик. Скрећу пажњу на чињеницу да унутрашњи говор има структуру која се, по ономе што се о њој зна, знатно разликује од структура које се употребљавају у уобичајеној комуникацији, те наглашавају да би и свеукупни језички склоп („*design*” у њиховој терминологији) морао да буде знатно другачији уколико би примарна језичка функција била когнитивна. А језик је структуриран и мора да буде структуриран („дизајниран”) баш онако како јесте управо зато што је природном селекцијом, под специфичним адаптивним притисцима, еволуирао у систем за комуникацију унутар људских заједница чији је опстанак почивао на блиској међусобној сарадњи и успешном преношењу стечених информација и знања (Пинкер 2003, Пинкер и Џекендоф, *ibid.*).

Неслагање између Чомског и сарадника са једне, и Пинкера и Џекендофа са друге стране, у великој је мери „расправа унутар куће” пошто су сви њени учесници припадници истог теоријског правца, генеративизма. Међутим, постоје бројни истраживачи језичке филогенезе посве другачијих теоријских уверења чија су схватања о улози комуникације у настанку и развоју језика слична онима које заступају Пинкер и Џекендоф, али су често и много шира и свеобухватнија. Тако Гивон (2002: 4), иначе доследни заступник функционализма, заступа став да „иако људски језик без икакве сумње има и афективне, друштвене и естетске функције, ипак су његове две основне функције репрезентација и преношење (комуникација) искустава (знања и информација).” И за М. Томазела је комуникација, и то „кооперативна комуникација” кључни покретач настанка језика: „... из нама непознатих разлога, у неком тренутку људске еволуције појединци који су могли да успоставе узајамни контакт, који су делили исте интенције, заједнички усмеравали пажњу и имали жељу за сарадњом, стекли су адаптивну предност. Кооперативна комуникација тако је постала начин да се заједничке колаборативне активности координирају много ефикасније...” (Томазело 2008: 8).

Иако међу савременим истраживачима нема сагласности око примарне сврхе настанка језика и неопходних услова за његов настанак, тешко је одолети утиску да је заправо реч о лажној дилеми – и у фило-

генетском, као уосталом и у онтогенетском развоју, развој интенционалности и способности за менталну репрезентацију нужни су предуслови за појаву језика. У тренутку када су ови услови испуњени, језик почиње да се помаља и употребљава равноправно и паралелно како у комуникацији са другима, тако и у комуникацији са самим собом (као средство мишљења, „унутрашњи говор”).

### 3. Да ли је језик настао примарно као вокални, или као гестовни систем?

Дилема око тога да ли је првобитни језик био вокалне или гестовне природе изазивала је бројне полемике у Белићево време. Разматрајући ово питање он напомиње да постоје схватања о примарности геста, али своје излагање потом наставља износећи неслагање са таквим ставом:

Хоћу само још да поменем покушаје који су се јављали код многих да *гестовима* даду преимућство, као што би донекле истицало и из теорије Јоханесонове, и временско и изражајно пред гласом. Иако се, као што је поменуто, не би могло разумети зашто су код човека, макар и само једно време, они морали бити растављени од гласова када је гласовни апарат стајао човеку на расположењу у исто време када и могућност употребе гестова и када код свих виших животиња видимо напоредност употребе и једног и другог (Белић, *ibid.*, 441–442).

Аргументи које наводи односе се на напоредност употребе гестова и вокализација код свих виших животиња, из чега, по њему, следи да првобитни човек није имао разлога да употребљава гестове. Он не спори могућу пратилачку употребу гестова при комуникацији, онакву какву они имају и данас, али тврди да би било немогуће доказати да су „нормални људи” икад употребљавали само гестовни систем комуникације:

Нема никакве сумње да су покрети човечијег тела и лица могли увек пратити гласовни говор, некипут у већој, а некипут у мањој мери. Али се, наравно, никада и ничим доказати не може да су икад код нормалних људи били у употреби само језици помоћу покрета без икакве употребе гласа. ... Сви првобитни гласови били су последице изражајних покрета којима припадају и мимички, пантомимски и сви други покрети који прате звуке и који, заједно са њима доцније понављани, обележавају извесну претставу предмета или особине (*ibid.*, 328).

У наставку текста, већ на следећој страни, Белић, који се, изгледа, и сам повремено колебао око улоге гестова у настанку језика, ипак допушта могућност да су гестови, бар у некој фази језичког развоја, могли бити основни носиоци значења. Преко те могућности, изречене полуреченицом, прелази међутим врло брзо и каже да су се током даљег развоја

језика гласови ослободили покрета и постали самостални носиоци значења, „без покрета или са знатно рудиментарним покретима”:

„Ако се претпостави да се много штошта могло – споразумевања ради – обележити покретом ма које врсте, не може се спорити да је њега могао пратити и онај звук који је говорник сматрао за најприкладнији да би скренуо пажњу на оно на шта је покретом упућивао. Када су човеку, поред покрета, стајали на расположењу и гласови – као што стоје и многим животињама – онда је сасвим природно да их он и употреби по своме осећању или инстинкту и да тако омогући да извесни гласови, у току времена ослобођени од покрета, буду носиоци извесних значења и без покрета или са знатно рудиментарним покретима” (*ibid.*, 329).

Овај навод сведочи о томе да је Белић размишљао о могућности паралелне употребе гестовног и аудитивно-вокалног система комуникације током неког раног периода настанка језика, али да је очито сматрао да је аудитивно-вокални модалитет превладао и потиснуо гестовни на позицију пратилачког елемента говора још током дојезичке епохе.

Полемике око тога да ли је језик настао примарно као вокални или као гестовни систем трају до дана данашњег и не смирују се. Понављају се неки стари аргументи, познати још у Белићево време или и пре њега, и износе нови. С једне стране је Чомски који, у сагласности са својим ставом о јединствености и непоновљивости човекових језичких способности, истиче да питање вокалних или гестовних корена језика није ни од каквог теоријског, а ни практичног значаја за решавање проблема језичке филогенезе: „Шта се десило пре појаве језика? О томе можемо само да нагађамо, али чини се апсурдним да га сматрамо изданком зова примата. Језик са њим не дели било која интересантна својства. Као ни са гестовним системима, или било чим другим о чему нешто знамо...” (Чомски 2002: 148). У друга два табора сврставају се присталице вокалне, односно гестовне хипотезе, а постоје и заступници схватања да су се ова два модалитета језичке реализације употребљавала истовремено и паралелно један с другим.

Пропоненти вокалне хипотезе у одбрану својих ставова наводе да је вербална комуникација много ефикаснија, захтева мање времена и енергије (Најт 2000), да уколико се не користе при комуникацији, руке остају слободне за обављање других послова, употребу оруђа и ношење терета (Карстерс-Мекарти 1996), да је аудитивно-вокална комуникација могућа и ноћу или у другим условима када саговорници не виде јасно један другог (као при кретању кроз шуму или савану, човекова станишта у то време), да је много лакше дозвати саговорника или му

привући пажњу гласом него покретом.<sup>12</sup> Наводи се и да је аудитивно-вокални модалитет имао све веће адаптивне предности и постајао све значајнији како се губила првобитна икониичност и мотивисаност језичког знака и како су у састав лексикона уз конкретне, почеле да улазе и апстрактне именице (Гивон 2002: 28–29). Посебно је занимљиво објашњење које је понудио Зубербухлер (2012: 71–81) о одрастању у ширим друштвеним заједницама као могућем адаптивном притиску који је довео до увећане вокалне флексибилности, а потом и до развоја вербалне комуникације. Зубербухлер примећује да се о људским бебама, за разлику од младунаца осталих примата, бринула не само мајка, већ и остали чланови заједнице. Овакво „кооперативно одгајање” довело је до тога да бебе морају да се боре за пажњу старалаца, од којих неки нису у директном сродству са њима. Уобичајен вокални (а и гестовни) репертоар примата био је недовољан за овакав изазов, те је природна селекција давала предност појединцима са већим вокалним способностима које су им омогућавале да привуку више пажње и изборе се за бољу негу. Потврду за ово пружају истраживања која показују да родитељи, односно они који се о детету брину, као и други одрасли из окружења обраћају много више пажње и благонаклонији су ка деци која више и учесталије гучу и брбљају током превербалне фазе језичког развоја. „Продуковањем сигнала које примаоци сматрају привлачним и које је лако детектовати, разликовати и запамтити, људске бебе развиле су током еволуције средство комуникације које им је помогло у изазовима одрастања у широј друштвеној заједници, изазовима специфичним за људску врсту” (*ibid.*, 79).

Међу најпознатије савремене присталице хипотезе о еволутивној примарности гестовног језика убрајају се Корбалис, Арбиб и Гивон.<sup>13</sup> Арбиб (2003: 182–202) своје закључке базира на изучавању анатомије мозга примата. Он сматра да је биолошка еволуција довела до развоја одговарајућих преадаптација које су припремиле терен и омогућиле потоњи развој језичких зона у мозгу. Кључна еволутивна преадаптација мозга довела је до развоја такозваних „неурона-огледала” који омогућавају успостављање везе између перцепције и продукције моторичких покрета. Наиме, код свих примата се систем „неурона-огледала”,<sup>14</sup> активира не само кад они сами врше одређене покрете, већ и кад само посматрају

<sup>12</sup> Према Јохансону (2005: 177), последња два аргумента је изнео још Русо 1755. год.

<sup>13</sup> Заступник овог гледишта био је у 19. веку и Чарлс Дарвин.

<sup>14</sup> Систем „неурона-огледала” смештен је код осталих примата у можданој зони која је аналогна Брокиној зони (одговорној за моторичке аспекте говора) код човека.

како неко други врши исте те покрете. Ово, по Арбибу, представља анатомско-неуролошку основу на којој почива јединствена способност људске врсте за сложену имитацију и обезбеђује еволутивну базу за иницијално успостављање везе између пошиљаоца и примаоца поруке. Развој сложене имитације био је прекурсор за доцнији развој мануелне гестовне комуникације, која је у еволутивном развоју претходила развоју говора. Корбалис (2003, 2012) разматра значај бипедализма за еволуцију језика. Он сматра да је ход на две ноге ослободио предње удове, односно руке, и омогућио да уместо за кретање буду употребљене за производњу и употребу алатки и гестовну комуникацију. Заступа и став да је гестовна комуникација дуго била доминантан облик комуникације, те да је прелазак на аудитивно-вокални модалитет био постепен, да је трајао врло дуго и да је вокална комуникација преузела примат врло касно, тек негде у периоду од пре педесет до сто хиљада година. Гивон (2002: 26–30) такође заступа тезу да је рани језички код морао да буде визуелно-гестовни и то зато што је само за овај модалитет постојала одговарајућа неуролошко-когнитивна основа у већ постојећим способностима пра човека – способност за визуелно препознавање објеката, као и за сложене мануелне рутине и њихову визуелну репрезентацију. Уз то, гестовни код је био изразито иконичке природе, што је омогућавало његово лакше савладавање, посебно кад је реч о лексикону који се у то доба махом састојао од именица са конкретним значењем, које су имале реалне референте. И по Гивону је до пребацивања на употребу аудитивно-вокалног кода у комуникацији дошло знатно касније током еволуције, у периоду када је под утицајем културних фактора дошло и до постепеног развоја синтаксе (*ibid.*, 31–38).

На крају, треба споменути да постоје и лингвисти који заступају опцију да су човекови преци у раним фазама еволуције за комуникацију употребљавали паралелно и једноставне, изоловане гестове и исто тако једноставне и изоловане вокализације. За пренос малог броја информација и мали иницијални вокабулар више од тога им и није било потребно – „мешавина свега што је могло да послужи да се пренесе значење” била је довољна (Бикертон 2003: 81). Тек касније, кад им је било важно да међусобно размене све веће и сложеније количине информација, селекциони притисци водили су ка даљем развоју како говорних, тако и других језичких способности.

#### 4. Да ли је порекло језика моногенетско или полигенетско?

Посебно је занимљив начин на који је Белић разрешио питање језичке моногенезе, односно полигенезе, с обзиром на то да у време када га је

он постављао није било поузданог начина да се на њега одговори са иоле већом сигурношћу. Пошто га прво формулише: „У вези са питањем о постанку језика налази се и питање о моногенези или полигенези језичкој: да ли су сви језици света постали од једног основног језика ... или се сви језици света своде на неколико група...?“ и реформулише: „Све ове поделе ... своде се на једно основно питање: да ли је људско друштво Земљине коре поникло првобитно на једном месту или на више места, да ли је, према томе, била првобитно једна човечанска заједница или више њих“, он даље поставља и јасне дисциплинарне ограде: „... питање о једном језику ... излази из круга лингвистике и своди се на историску социологију или етнографију“ (*ibid.*, 353). Онда ипак наставља да га разматра и то из чисто лингвистичке перспективе и баратајући искључиво лингвистичким аргументима:

Али ако је несумњиво да се историским или документованим путем не може доказати јединство свих језика, то не значи да су међу језицима непремостиве разлике и да се уопште о јединству језичком не може говорити. Оно излази из *основних језичких* чињеница и посматрања језичке структуре било појединачних језика било целих њихових група.

Прво, у основици *свих језика* на свету налазе се исте језичке константе и иста средства за њихово остваривање. То значи да су у свима језицима *исти услови* за стварање језичко. То је сасвим довољно да се може говорити о теориском или начелном јединству свих језика (*ibid.*, 354).

Другим речима, Белић је, позивајући се на структурне константе заједничке свим језицима света, односно на језичке универзалије (онако како их је он схватао), нашао начина да аргументује свој став о јединству свих језика. Колико га је чврсто заступао и и био сигуран у његову исправност, потврђује и следећи навод:

Како су језичке константе заједничке за све језике света, јасно је да се о јединству свих језика света не само може већ и мора говорити. Само је то језичко јединство друкчије него што се замишља оно које би претстављало моногенезу свих језика света коју су научници схватили као могућно порекло свих језика света од једног. Оно јединство свих језика света које ми претпостављамо много је присније и много дубље неголи материјално свођење свих језика света на један прајезик ... Јер јединство свих језика света на основу истих констаната језичких – *унутрашње* је јединство или *духовно*“ (*ibid.*, 361). ... Из овога се види да се може говорити о пореклу језика, а да се то питање не компликује питањем о моногенези или полигенези језичкој: језик је увек морао постајати на сличан начин, без обзира на то да ли је постајао на једном месту или истовремено или разновремено на више места (*ibid.*, 355).

Данас је одговор на питање о томе да ли сви језици света воде порекло од једног заједничког претка могућ, али још увек не на основу

лингвистичких чињеница и аргумената, већ на основу података до којих се дошло у оквиру других наука, у првом реду у оквиру археологије, палеоантропологије и популационе генетике, односно молекуларне систематике. Наиме, средином прве деценије овог века постигнут је готово потпуни консензус око тога ко су преци савременог човека, као и око локације заједничке колевке човечанства. Генетским анализама митохондријалне ДНК и Y-хромозомске ДНК и утврђивањем хаплогрупа, односно праћењем линија матрилинеарног и патрилинеарног наслеђивања, утврђено је да преци свих данашњих људи имају исто порекло и да потичу са географски ограничене територије у источној Африци (исток и југоисток Етиопије). Почетна популација која је пре око 56.000 ( $\pm$  5.000) година кренула са расељавањем да би током наредних миленијума успешно колонизовала све континенте бројала је око 3.000 појединаца (Хенсхилвуд и Марин 2003, Лиу и др. 2006: 234–235). Пошто сви људи данашњице потичу од ове почетне, релативно малобројне популације, чини се да би било погрешно закључити било шта друго осим да и сви језици данашњице воде порекло из једног језика.

##### 5. Да ли су ране језичке форме и структуре биле мотивисане или арбитрарне?

Белић о мотивисаности језичког знака и њеном потоњем губљењу пише у својој књизи изузетно често: кад говори о „правим именицама” (које, као и све друге „основне врсте речи индоевропских језика” морају бити немотивисане, или бар тежити ка томе), кад разматра однос између мотивисаности и продуктивности, кад истиче значај језичке експресивности и гласовног симболизма. За њега је мотивисаност, односно арбитрарност језичког знака била толико битно обележје језичког израза да је управо на основу њега извршио и поделу на језичке епохе – у дојезичкој епоси језички знак је био мотивисан (*симбол*), док је у језичкој ту мотивисаност изгубио и из симбола прерастао у *знак*: реч је првобитно била мотивисана, да би касније ту мотивисаност изгубила „... према условима даљег духовнога развитка човека. Реч је тако претворена од *симбола* у *знак* или *обележје* појмова и мисли, и тако је остала до данашњег дана” (*ibid.*, 430).

У дојезичкој епохи „... исказ је био мотивисан са две стране: прво, природом гласа, а друго – гестом и мимиком (и, наравно, пантомимом). Зато је он морао бити јасан за целу дотичну заједницу” (*ibid.*, 441). Прелазак од мотивисаног ка немотивисаном језичком знаку уједно је означио и настанак језика: „Ја мислим да ту треба разликовати два момента у употреби гласова за обележавање језичких знакова: период када су ти гла-



сови само језичка грађа и период када та грађа постаје језик. Само у другом периоду језичка се грађа ослобођава од своје мотивисаности и *тима* постаје *језик*; али у првом периоду као језичка грађа она је увек – ма како постојала – *на изврстан начин мотивисана*” (*ibid.*, 345). Белић сматра и да је мотивисаност језичког знака нужно и неизоставно обележје сваког прајезика и незаобилазан почетни стадијум његовог даљег развоја: „Ја нарочито истичем ову мотивисаност исказа, моноремског, или углавном моноремског, људског друштва и у томе видим несумњиву законитост порекла његова језика” (*ibid.*, 441).

Више од пола века касније Хејман (1998: 166) и Гивон (2002), између осталих, износе савремене варијанте става о првобитној мотивисаности језичког израза. Гивон заступа тврдњу о два различита циклуса симболизације до којих је дошло током еволуције језика. Први је довео до настанка лексикона и „кодног инструмента” за његов настанак – фонологије. Други је укључивао настанак синтаксе и „кодног инструмента” за њен настанак – морфосинтаксичке структуре. Током сваког циклуса природни, иконички и неарбитрарни код претходио је потоњем, арбитрарнијем симболичком коду. И у сваком циклусу су и рана иконичност и доцније померање ка арбитрарности имали несумњиву адаптивну вредност (Гивон, *ibid.*, 4). Своје ставове даље поткрепљује анализом, како их назива, пре-граматика или прото-граматика савремених пиџина у којима (на супрот тврдњама других аутора)<sup>15</sup> уочава експлицитно присутна правила чије је заједничко својство да су изразито иконичка и когнитивно далеко транспарентнија у поређењу са много арбитрарнијим симболичким конвенцијама које карактеришу морфосинтаксичке структуре потпуно развијених природних језика (*ibid.*, 14).

Хејман, слично Гивону, заступа гледиште да су сви лингвистички знакови у почетку били мотивисани, а да су затим постепено, понављањем и ритуализацијом, конвенционализовани. Сходно томе, све се лингвистичке структуре могу распоредити дуж функционалне осе на којој се подеоци крећу од експресивних, преко директивних и референцијалних, ка фатичким и ритуализованим језичким функцијама. На експресивном/директивном крају осе налазе се иконичке, а на њеном фатичком крају – арбитрарне структуре. Што је структура ближа једном од два краја осе, утолико је више иконичка, односно арбитрарна (Хејман, *ibid.*, 155–156).

Белићева и савремена схватања о мотивисаности језичког знака готово да се и не разликују: и Белићево и данашња гледишта подударна су

<sup>15</sup> Уп. Бикертон 2012.

у томе да је језички знак у почетку био мотивисан, а да је даљим развојем ту мотивисаност губио и постајао све арбитрарнији. Аргументација је у међувремену проширена и обogaћена новим чињеницама, али је основна нит одговора на питање о иконичности/арбитрарности језичких структура остала у суштини непромењена.

### 6. Завршна разматрања

Питања о пореклу и еволуцији језика која је постављао и на њих тражио одговоре Александар Белић, иста су она питања која су о овој теми постављали и на њих одговоре тражили и његови европски претходници и савременици – Вилхелм Вунт, Хуго Шухарт, Албер Сеше и Виктор Пожежињски, на које се Белић најчешће и позива када разматра проблеме језичке филогенезе. При томе са Шухартом, а врло често и Сешеом, углавном полемише, док Вунтова схватања прихвата, чини се, у далеко већој мери, мада не и у потпуности.<sup>16</sup> Као и Вунтово, и Белићево схватање језика у основи је манталистичко – за њега је језик „скроз духовна творевина и поред тога што се она заодева звуцима...” (*ibid.*, 31), као што нас „све што о језику знамо гони (...) да одамо преимућство његовој духовној страни над физичком” (*ibid.*, 358).<sup>17</sup> Он дели и Вунтова схватања о првобитној мотивисаности, односно иконичности језичких знакова, мада не и његово учење о улози гестова у настанку језика.<sup>18</sup> Са младограматичарима, из чије је школе потекао, не слаже се „утолико што су младограматичари узимали као полазну и главну тачку формалне језичке особине не улазећи у саму суштину језика” (*ibid.*, 429), док „експресионистима или идеалистима ма које врсте” замера на схватању „да су основи језичког стварања дати у самој природи човековој, да он то има само да развије и да стави свој отпечатак на све што се у природи јавља, а према њој и у језику” (*ibid.*, 430).

Занимљиво је да Белић и са савременим проучаваоцима језичке филогенезе дели готово исти централни опус истраживачких питања и проблема које је делио и са својим савременицима. Иако је од објављивања првог и другог тома његове књиге прошло готово осамдесет, односно шездесет година, питања се нису променила, а потрага за неким одговорима још увек

<sup>16</sup> Делимично неслагање јавља се када је реч о постанку појединих врста речи (в. Белић 1958: 351–353), а Белић је критиковао и „Вунтов психологизам” при анализи лингвистичких проблема (*ibid.*, 396).

<sup>17</sup> Најпроминентнији заступник ментализма у другој половини 20. и почетком 21. века је Ноам Чомски.

<sup>18</sup> Уп. Вунт 1973.

траје. При том су решења и аргументи које је Белић понудио често још увек актуелни, некад у готово идентичном, а некад у нешто измењеном облику. Тако су његови одговори на два од пет питања анализираних у овом раду – она која се односе на основне функције и сврху настанка језика и примат гестовног *vs.* вокалног медијума у настанку језика – махом исти као и они који се нуде у оквиру бар неке од савремених теорија језичке еволуције. Како су ово истовремено и још увек отворена питања језичке филогенезе, тек остаје да се види како ће изгледати будући општеприхваћени одговори на њих, ако их, и кад их буде, и хоће ли се „опет потврдити Белићево „антиципаторско” гледање на ствари” (Ивић 1998: 8). На једно од три преостала питања – оно које се односи на време настанка језика у облику у коме га данас познајемо – прецизног одговора још увек нема, нити је изгледно да ће га у скорој будућности бити. Два питања која су у међувремену добила свој коначан одговор јесу питања које се односе на проблем језичке моногенезе, односно полигенезе и питање о мотивисаности или арбитранности првобитног језичког израза. Када је реч о првом од ова два питања, за разлику од времена у коме је писао Белић, данас је, на основу археолошких открића током последњих двадесетак година, као и на основу налаза молекуларне систематике, тј. на основу генетских анализа фосилних остатака различитих припадника *genus*-а *Homo* и њиховог поређења са геномом савременог човека, могуће са сигурношћу тврдити да сви припадници данашње популације људи деле заједничко порекло, које сеже у период пре великих сеоба из источне Африке, те да је отуда извесно да је једино хипотеза о језичкој моногенези тачна. Исто важи и за схватање природе првобитног језичког израза – данас око тога готово да више и нема полемика и општеприхваћен став је да су знаци протојезика били мотивисани, претежно иконичке и индексне природе. Оно што међутим и даље остаје отворено питање коме се одговор и не назире јесте на који се начин и којим путевима од првобитних мотивисаних знакова стигло до хијерархизованих, строго структурираних језичких система какви су не само сви забележени кроз историју и сви реконструисани, већ и сви данас постојећи језици.

#### ЛИТЕРАТУРА

- Арбиб 2003:** М. А. Arbib, *The Evolving Mirror System: A Neural Basis for Language Readiness*, у: М. Н. Christiansen и Kirby (ур.), *Language Evolution*, Oxford: Oxford University Press, 182–200.
- Белић 1950:** А. Белић, „О лингвистици проф. А. Белића”, *Јужнословенски филолог*, XVIII, 1–37.

- Белић 1998:** А. Белић, *Опита лингвистика. О језичкој природи и језичком развоју*, књ. I и II, Изабрана дела, том 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Бикертон 2003:** D. Bickerton, Symbol and Structure: A Comprehensive Framework for Language Evolution, у: М. Н. Christiansen и Kirby (ур.), *Language Evolution*, Oxford: Oxford University Press, 77–93.
- Бикертон 2007:** D. Bickerton, Language evolution: A brief guide for linguists, *Lingua* 117, 510–526.
- Вунт 1973:** W. Wundt, *The Language of Gestures*, The Hague: Mouton.
- Гивон 2002:** T. Givón, The visual information-processing system as an evolutionary precursor of human language, у: T. Givón и Malle, B. F. (ур.), *The Evolution of Language out of Pre-Language*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 3–50.
- Зубербухлер 2012:** K. Zuberbühler, Cooperative breeding and the evolution of vocal flexibility, у: М. Tallerman и K. Gibson (ур.), *The Oxford Handbook of Language Evolution*, Oxford: Oxford University Press, 71–81.
- Ивић 1998:** М. Ивић, Предговор, из: А. Белић, *Опита лингвистика. О језичкој природи и језичком развоју*, књ. I и II, Изабрана дела, том 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 5–12.
- Јохансон 2005:** S. Johansson, *Origins of Language*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Карстерс-Мекарти 1996:** A. Carstairs-McCarthy, Review of Armstrong & Stokoe & Wilcox: 'Gesture and the nature of language', *Lingua*, 99, 135–138.
- Корбаллис 2003:** M. Corballis, From Hand to Mouth, у: М. Н. Christiansen, Kirby (ур.), *Language Evolution*, Oxford: Oxford University Press, 201–218.
- Кристенсен/Кирби 2003:** M. Christiansen, S. Kirby, Language Evolution: The Hardest Problem in Science?, у: М. Н. Christiansen и Kirby (ур.), *Language Evolution*, Oxford: Oxford University Press, 1–15.
- Ли 2002:** C. N. Li, Missing links, issues and hypotheses in the evolutionary origin of language, у: T. Givón и Malle, B. F. (ур.), *The Evolution of Language out of Pre-Language*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 83–106.
- Лиу и др. 2006:** H. Liu, F. Prugnolle, A. Manica, F. Balloux, A Geographically Explicit Genetic Model of Worldwide Human-Settlement History, *The American Journal of Human Genetics*, 79, 230–237.
- Најт 2000:** C. Knight, Play as precursors of phonology and syntax, у: C. Knight, M. Studdert-Kennedy, J. Hurford (ур.), *The evolutionary emergence of language*, Cambridge: Cambridge University Press, 99–121.

- Пинкер 2003:** S. Pinker, Language as an Adaptation to the Cognitive Niche, у: М. Н. Christiansen и Kirby (ур.), *Language Evolution*, Oxford: Oxford University Press, 16–37.
- Пинкер/Цекендоф 2005:** S. Pinker, R. Jackendoff, The faculty of language: what's special about it?, *Cognition*, 95, 201–236.
- Томазело 2008:** М. Tomasello, *Origins of Human Communication*, Cambridge MA: MIT Press.
- Фич и др. 2005:** Т. Fitch, М. Hauser, N. Chomsky, The evolution of the language faculty: Clarifications and implications, *Cognition*, 97, 179–210.
- Форстер 2015:** М. Forster, Johann Gottfried von Herder, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2015 Edition), Edward N. Zalta (ур.), (<http://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/herder/>) 11. 09. 2016.
- Хаузер/Чомски/Фич 2002:** М. Hauser, N. Chomsky, Т. Fitch, The Faculty of Language: What Is It, Who Has It, and How Did It Evolve?, *Science*, 298, 1569–1579.
- Хеј 2010:** К. D. Hay, August Wilhelm von Schlegel, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Spring 2010 Edition, Edward N. Zalta (ур.), (<http://plato.stanford.edu/archives/spr2010/entries/schlegel-aw/>) 31. 08. 2015.
- Хејман 1998:** J. Haiman, *Talk is cheap. Sarcasm, alienation and the evolution of language*, Oxford: Oxford University Press.
- Хеншилвуд/Марин 2003:** С. S. Henshilwood, С. W. Marean, The origin of modern human behavior, *Current Anthropology*, 44, 627–651.
- Чомски 1988:** N. Chomsky, *Language and problems of knowledge – the Managua lectures*, Cambridge: MIT Press.
- Чомски 2002:** N. Chomsky, *On Nature and Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

Jasmina Moskovljević Popović

ON THE ORIGIN AND EVOLUTION OF LANGUAGE – COMPARISON OF ALEKSANDAR BELIĆ'S AND CONTEMPORARY LINGUISTICS VIEWS

Summary

The main aim of this paper is to compare and contrast Aleksandar Belić's views on the origin and the evolution of language with contemporary approaches to these topics. In order to achieve this aim, five major questions common to both Belić and contemporary research have been identified and the answers offered for

them have been analyzed and compared: when and in what form did language emerge, why did it evolve and with what purpose, was its origin mono-genetic or poly-genetic, did it originate as a vocal or a gestural system, and were the forms and structures of early language motivated or arbitrary?

Although in the last two decades there has been an immense revival of interest in language evolution research from different perspectives (such as linguistics, cognitive neuroscience, animal behaviour research, primatology, paleoanthropology, DNA-research, and computer modelling and simulation), surprisingly little advancement has been made in providing comprehensive solutions to the important questions of language phylogensis in comparison to Belić's time. More than anything, it seems that the problem now facing research on language evolution is not that there are no answers, but that, on the contrary, there are perhaps too many of them and that many of them are mutually contradictory.